'Een reuze heksentoer'

Kelly stoeit met sprookjes-motieven in nieuw jeugdboek

EEN REUZE HEKSENTOER is de titel van een nieuw jeugdboek van Arubaanse bodem. Het is het tweede van Frances Kelly, die na de Nederlands- en Papiamentstalige verhalenbundel Wi-ki-ki-ri-ki-ki (1986) onlangs een complete voor kinderen bestemde roman in het Nederlands publiceerde bij Leopold.

Wie op grond van de titel en de voorplaat mocht denken dat **Een reuze Heksentoer** een eenvoudig, traditioneel kinderverhaal over reuzen is, zal al lezend gauw merken dat er heel wat meer aan de hand is en dat er heel andere zaken aan de orde komen in een taalgebruik dat voor kleine kinderen gewoonweg ook te moeilijk is.

FRANCES KELLY

Uiterlijk wordt inderdaad op het eerste gezicht en al vanaf de titel en de omslag een traditionele structuur van het sprookje gevolgd.

Het gaat inderdaad over een reus die op Arabu woont, over nimfen als boodschappers van de zee, die een jongen zonder naam van de Overkant die nooit wil luisteren en daardoor in moeilijkheden komt als hij in de storm toch de zee op gaat, veilig op het Arabu-se strand brengen.

Het gaat over een koning van Curacá die in moeilijkheden komt nadat zijn vrouw de koningin verdwenen is — ontvoerd door de Heks van Bonavi zoals later blijkt.

Het gaat over een sprekende draak op Arabu en een wonderboom die de mensen op Curacá behekst en tot gemene roddelaars maakt.

Het gaat... Maar waarom zou ik het hele verhaal hier navertellen? Aan de oppervlakte zijn alle sprookjes- ingrediënten aanwezig, waarop de jongere kinderen die (nog) van fantasieverhalen houden, zullen afkomen. En ze zullen wat dat betreft niet teleurgesteld worden, want Frances Kelly heeft haar kinderroman heel onderhoudend verteld.

Maar het verhaal is eigenlijk voor grotere kinderen die (weer) van fantasie- verhalen zijn gaan houden, maar dan op een hoger niveau.

TAAL

De taal is niet zo eenvoudig. Ik ben bang dat er voor onze kinderen daarom een discrepantie zal ontstaan tussen "dat kinderachtige gedoe over koningen en reuzen en heksen en zo, waar wij toch al lang veel te groot voor zijn", en de jongere lezers die zullen vastlopen op het taalgebruik. Voorlezen dan maar, als oplossing. Ik denk dat het verhaal daarover ook heel geschikt is, ook omdat je zoiets dan natuurlijk met een ander kan delen in je leeservaring.

Want er is meer aan de hand dan wat ik in die weergave van de inhoud zojuist suggereerde.

Frances Kelly heeft deze uiterlijke sprookjes- structuur alleen maar gebruikt om ze al vertellend eigenlijk onderuit te halen, zoals er ook heel wat maatschappelijke kritiek onder de sprookjes- oppervlakte verborgen is.

De taal is nu en dan heel humoristisch. Eén voorbeeld daarvan ter illustratie, al valt er natuurlijk altijd te twisten over wat nu wel of niet grappig is.

> De koning riep een bevel naar beneden: "Trommel de tuinmannen op". Even later zag de Reus een kleine trommeljongen die zich vóór in de tuinen opstelde en een dringend geroffel liet horen. Van alle kanten kwamen de tuinmannen aanlopen, de Oppertuinman voorop. Stram vormden ze een paar rijen achter de trommeljongen.
> De reus vond dat hij zijn toespraak het beste met een vriendelijke groet kon beginnen. En niet zo plechtstatig. Ineens schoot hem te binnen wat hij de Jongen zo vaak tegen de Draak had horen roepen. Hij trok zijn vriendelijkste gezicht, zwaaide vrolijk en riep: "Doei!"

Dit lange citaat komt van pagina 58 en laat u even kennis maken met de stijl. Het boek zit vol van dit soort situaties.

Het verleden waarin een sprookje zich natuurlijk afspeelt, wordt steeds weer verbonden met de actualiteit van de hedendaagse maatschappij: een heks in handboeien, nimfen die verplicht huilen zodat **de zee zó zout blijft dat de toeristen makkelijker kunnen** drijven.

Zo haalt Frances Kelly op een gegeven moment de sprookjes- conventie zelf onderuit:

> 'Wat heks?' De Koning keek hen streng aan. 'Praatjes! Het lijkt wel of ze in mijn koninkrijk steeds meer praatjes gaan verkopen. In ieder oud vrouwtje dat toevallig niet zo mooi is zien ze een heks. Ik denk dat ik maar eens alle sprookjesboeken ga verbieden. Daar komen die gekke ideeën vandaan over koningen, koninginnen en heksen'.

KRITIEK

Tussen de regels door steekt Frances Kelly de draak met natuur- vernielingen, koninklijke en andere hoogwaardigheden, ministers en gewichtige regerings- vraagstukken, het militarisme, macho-gedoe, het roddelen, loterijen en missverkiezingen. De Jongen die nooit luisteren wil blijkt uiteindelijk de held van het verhaal te zijn, al krijgt hij die eer niet helemaal: daar gaat natuurlijk **de GROOTSTE**, de reus mee strijken, want de Reus van Arabu moet alle problemen op Curacá oplossen.

Als de wonder- roddelboom tenslotte is omgevallen, komt die in de zee terecht, tussen de eilanden: wordt er nu tussen die A.B.C.- eilanden geroddeld voortaan?

Maar de verteller is nooit prekerig, geeft alleen heel terloopse aanwijzingen voor wie tussen de regels door wil lezen.

Aan het einde van het verhaal haalt ze nog even de literaire truc uit dat ze de Koningin alles laat opschrijven wat de nimfen haar vertellen, zodat er later niet geroddeld zal worden over het gebeurde, maar dat de juiste toedracht in de officiële annalen bekend zal blijven.

Zo is dit dus een jeugdboek geworden dat op het eerste oog kinderachtiger en traditioneler lijkt dan het in werkelijkheid is. Ik hoop niet dat daardoor twee groepen potentiële lezers zich, direct al of al lezend, laten afschrikken. Frances Kelly had daarom volgens mij beter een wat modernere greep uit het literaire arsenaal kunnen doen, zoals Miep Diekmann indertijd met **haar Shon Carcó, daarmee een Bonaire**aanse sprookjes- figuur "scheppend".

Rest me nog even op het uiterlijk van het boek in te gaan. De door Philip Hopman getekende plaatjes zijn behalve dat ze op zich nogal kriebelig en daardoor onduidelijk zijn, ronduit on- Antilliaans. Visueel zullen onze jonge lezers niets van de A.B.C.- eilanden, waar de gebeurtenissen zich toch duidelijk afspelen, kunnen herkennen. Bovendien heeft hij het verhaal kennelijk nauwelijks gelezen. Bij de hier afgedrukte illustratie die ik als voorbeeld weergeef, hoort de tekst: "Toen pakte de Reus gauw een paar (schoenen) waar veertien onder stond. Van elk paar bond hij de veters aan elkaar en hing ze om zi n nek" (p.56) Let eens op de verhoudingen op het plaatje!

Twee boeken heeft Frances Kelly nu, als eerste Arubaanse jeugdboeken- auteur, voltooid, met behulp van de adviezen van Miep Diekmann. Het derde boek zal ze zonder inspirerende nimf moeten volbrengen. Zal ze bewijzen de Koningin van de Arubaanse jeugdliteratuur te kunnen worden?

*(Frances Kelly: **Een reuze heksentoer** Met illustraties van Philip Hopman Leopold / Amsterdam, 1988, 140 pagina's).*

WIM RUTGERS

Aart G. Broek: Het zilt van de passaten

Prachtige essay-bundel over Caribische literatuur

WIE IN DE loop van de laatste jaren niet de moeite genomen had om de afzonderlijke in de Amigoe verschenen artikelen van Aart G. Broek allemaal uit te knippen en te bewaren heeft uiteindelijk toch gelijk gekregen. Een substantieel deel ervan is onlangs verschenen bij het Nederlandse In de Knipscheer, onder de poëtische titel HET ZILT VAN DE PASSATEN, die Broek ontleende aan de vermaarde "Eloges" van de Frans-Caraïbische auteur Saint- John Perse. De bundel bevat trouwens meer dan wat in de **Amigoe** verscheen, omdat Aart Broek in een verscheidenheid van media geregeld publiceert over zijn gebied van interesse: de Caraïbische literatuur in haar breedst mogelijke betekenis. En om maar met de deur in huis te vallen: het is een goed verzorgde, mooie bundel geworden, zowel uiterlijk als inhoudelijk.

Broek geeft Het zilt van de Passaten op het voorkaft de karakteristiek "essays" mee, maar de lezer krijgt meer dan alleen maar losse en onafhankelijk van elkaar staande opstellen. De verzamelaar heeft wel degelijk een structuur aangebracht in de vorm van een chronologische en thematische ordening. De bundel die uit vijf hoofdstukken van elk twee delen, opgebouwd is, kreeg als ondertitel mee: "Caribische letteren van verzet". Al dekt die titel de inhoud niet volledig, ondanks de verdediging van Broek ervan in zijn "woord vooraf"; ik vind het bovendien niet zo'n gelukkige ondertitel. Verzet- tegen wie en waarom? Met zo'n titel ben je al gauw geneigd naar invloeden van buitenaf te kijken, die dan bepalender zouden zijn voor de ontwikkeling van een eigen literatuur dan de zelfstandige krachten van binnenuit. Maar ála, Broek houdt van die titel, waaronder hij in maart 1986 ook zijn Debrot- lezing van de U.N.A. publiceerde.

Heeft hij gelijk? Is het verzet bepalend en een handig uitgangspunt voor een ordende beschrijving van de Caraïbische literatuur? Selwyn R. Cudjoe wijdde er in 1980 al een complete dissertatie aan: **Resistance and Caribbean Literature.**

INHOUD

Wat beschrijft Aart Broek? Het eerste hoofdstuk heet "terrein- verkenningen" en beschrijft het ontstaan van een eigen Caraïbische literatuur in de vorm van onder andere de "barrack yard novel", de roman die sterke betrokkenheid op het alledaagse leven van maatschappelijk gedepriveerden in al zijn facetten als uitgangspunt eist.

Broek ziet in het hele Engels-Caraïbische gebied gedurende de crisis- en onrustjaren dertig" pogingen om zich te ontdoen van het westerse cultuur patroon, pogingen om de werkelijkheid van de sociaal- economische zwakke bevolkingsgroepen (met name de Afro-Caribische) op literaire wijze in kaart te brengen, pogingen om veranderingen — niet in de laatste plaats in het denken — te bewerkstelligen". (p.25)

Weliswaar paste een in diezelfde tijd schrijvende romancier als de Jamaicaan H.G. de Lisser niet in dit patroon, maar voor iedereen bestond het verzet toch uit een sterke betrokkenheid bij de situatie in de noodlijdende Britse koloniën... (p.30), waarop de literaire teksten alle hun kritiek uitten. Die kritiek is allereerst tegen de kolonisator gericht en mede bedoeld om de eigen mensen een beetje moed in te spreken. Literaire werken werden zowel plaatselijk als in het moederland Engeland gepubliceerd. Daar gaat Broek overigens niet op in, terwijl dat toch wel heel wat implicaties met zich meebrengt. Broek stelt in zijn essays vooral de werken zelf en nauwkeurige analyse daarvan centraal, niet de totale literaire communicatie.

Hij volgt een methode waarbij hij via gedetailleerde bespreking van één speciaal literair werk komt tot algemene karakteristieken. Zo'n werkwijze veronderstelt vaak nogal wat voorkennis die niet elke lezer omtrent de Caraïbische literatuur- geschiedenis zal bezitten. Maar doorlezen is bepaald geen straf en de verbanden komen daarna vanzelf.

POSITIE

De vraag hoe de Caraïbische auteur tegenover zijn eigen maatschappij staat en welke negatieve of positieve visie hij ten opzichte van de ontwikkelings- mogelijkheden ervan heeft, beheerst het tweede hoofdstuk: "Idiote idealen, falen, corruptie en stom geluk". Die karakteriserende aanduiding vormt dan V.S. Naipaul's visie; Earl Lovelace en Samuel Selvon staan toch (gelukkig) wel positiever tegenover het huis waar ze uit voortkomen. Al zijn de verschillen met Naipaul's verguisde, negatieve kijk op de stand van Caraïbische zaken in hun literair praktijk minder groot dan de auteurs zelf wel vaak beweren. Niet elke auteur is in de praktijk zo optimistisch als hij voorgeeft te (willen) zijn.

CURAÇAO

Na deze twee hoofdstukken aan de Engels- Caraïbische literatuur gewijd te hebben, vóór en ná de Tweede Wereldoorlog, wendt Aart Broek zich in het derde hoofdstuk naar de ontwikkeling van de (Papiamentstalige) literatuur op Curaçao, in: "Het deficit van wijwater en huppelwater". Om wervende titels zit Broek bepaald niet verlegen, daar weet hij wel weg mee.

Hij beschrijft met veel gedetailleerde kennis van zaken de rol die **La Cruz** en **La Union** (het orgaan van de Rooms Katholieke Volksbond) daarbij gespeeld hebben voor de ontwikkeling van een eigen romankunst, omdat deze bladen in hun kolommen royaal ruimte gaven aan de in feuilletonvorm gebrachte verhalen van W.E. Kroon, M.A. Fraai en M. Suriel. Daarbij doet hij de discussie van 1915 rond de waardering voor het Papiamento gelukkig ook uitvoerig uit te doeken.

Broeks conclusie: "Deze Papiamentstalige, rooms- katholieke letteren van verzet hebben de gevreesde sociaal- culturele en economische omwenteling niet kunnen voorkomen. Een omwenteling die eveneens een verschuiving in de positie van de blanke Antilliaanse elite betekende". (p.84)

En dit vormt dan het scharnier waarmee Broek van het wijwater van de kerk naar het huppelwater (de alcohol) in **Weekendpelgrimage** van Tip Marugg kan overstappen — waarin de positie van de blanke Antilliaan immers ook centraal staat. Broek moet zelf toegeven dat hier van verzet geen sprake meer is.

Door deze Curaçaose romans samen met Jean Rhys **Wide Sargasso Sea** te bespreken plaatst hij ze in een context waarin ze thuishoren.

Als ik dit (sterke) hoofdstuk nu vergelijk met het vorige waarin een uitweiding over het Trinidese carnaval, en het laatste "Van Paria tot gelauwerde" over de Jamaicaans-Caraïbische Rastafari- beweging en Reggae-muziek, kom ik tot een tweede karakteristiek van Broeks essayistiek. Het Curaçaose hoofdstuk is gebasseerd op eigen onderzoek waarbij hij — hoe kan het ook anders omdat hij er zijn dissertatie aan zal wijden — diep graaft; die andere twee hoofdstukken vertonen de kenmerken van een overzicht dat door middel van literatuurstudie verkregen is. Over deze onderwerpen is (in het Engels) al eerder, uitvoeriger en beter geschreven; Broek introduceert ze nu, vergezeld van analyses van literatuur die erdoor geïnspireerd werd, voor een Nederlandstalige lezer.

STIJL

Hoofdstuk vier tenslotte behandelt onder de titel "Afscheid van de négritude" een stukje voornamelijk Frans-Caraïbische literatuur- geschiedenis, met name het thema "ras" en de Afro-Caraïbische culturele erfenis. Het verzet is hier in de literaire vorm zelf opgenomen door middel van het herïnterpreteren van "Westerse" bronnen als de Bijbel en Shakespeare.

In dit hoofdstuk blijkt hoe vruchtbaar Broek het lezen van secundaire literatuur weet te combineren met de persoonlijke en oorspronkelijke analyses en interpretaties van de primaire literaire werken zelf. Wel heb ik hier bijvoorbeeld een uitstapje naar Frank Martinus Arion gemist, van wiens werk Broek toch terdege op de hoogte is.

Dat brengt me tot een derde karakteristiek van deze essays die een ware "bundel" vormen. Een hoofdstuks- gewijze selectieve bibliografie van achttien (!) bladzijden (er is helaas geen register achterin) besluit het boek. Ook in de essays zelf worden vele namen en titels opgesomd. Toch maakt dat het lezen niet moeizaam, omdat Broek een vlotte stilist is. Hij slaagt er veelal in om journalistieke verve te combineren met wetenschappelijke degelijkheid in theoretische uitgangspunten en praktische uitwerking via interpretaties, waarin hij literaire gegevens met sociaal-culturele- historische invloeden verbindt en op die wijze de maatschappelijke relevantie van literatuur demonstreert.

Ik hoop dat u mij niet op mijn lovende woord gelooft, maar dat u het boek koopt om het zelf te controleren èn te constateren. U zult na lezing mij ongetwijfeld gelijk geven. Rest me nog het prachtige kaft te vermelden. Het zilt van de Passaten is zo een verzorgde en veelzijdige uitgave geworden, die binnen een niet te lang bestek heel wat biedt.

ENGELS

Wel komt de Spaanstalige literatuur er relatief erg bekaaid af, terwijl ik het een echte omissie vind dat Broek niets over de Surinaamse literatuur heeft opgenomen, al was het alleen maar ter vergelijking geweest. Nu lijkt het net dat die niet tot het Caraïbische literaire gebied behoort.

Broeks voorkeur voor de Engels- Caraïbische literatuur is natuurlijk vanuit zijn beroep — hij was vijf jaar lang leraar Engels op het Peter Stuyvesant College — te verklaren.

Het methodische dat zijn bij Kolibri gepubliceerde met een didactische doelstelling geschreven **Something rich like chocolate; an introduction to Caribbean Prose Writing in English** (1985) kenmerkte, vinden we in deze essay-bundel terug in speelser en losser toegepaste vorm. Een ideale leeswijze lijkt mij (delen uit) dit boek voor de middelbare school eerst door te nemen en daarna je zelf op Het zilt van de Passaten te trakteren.

(Aart G. Broek: Het zilt van de Passaten, Caribische letteren van verzet, essays In de Knipscheer, Haarlem, 1988, 186 pagina's).

WIM RUTGERS